

Aloon áyipenantoo waah pilak

Un karon ne s'engage pas en vain.

Kaloon do not commit themselves in vain.

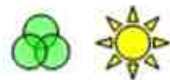
Textes

Joseph Diatta
Martin Sagna
Eli Banna Diatta
John Diassy
Heniette Djiba
François Diatta
Awa Sagna
Edouard Caaca Demba
Francis Siisii Demba
Paul Sambou
Raymond Sagna

Illustrations

Joseph Sambou

Sempe Kaloon
Kafountine
Sénégal

**SK
SEMPE
KALOON**

Un karon ne s'engage pas en vain.

Kaloon do not commit themselves in vain.

Recueil de textes en langue karone (kuloonay).

Collection of Karoninka (kuloonay) texts.

Sénégal, The Gambia

Première édition/ First Edition

2011

Kasayan:

Kee kiice ka eehe pako kayem átoom Joseph Diatta,
Martin Sagna, Eli Banna Diatta, John Diassy, Heniette
Djiba, François Diatta, Awa Sagna, Edouard Caaca
Demba, Francis Siisii Demba , Paul Sambou, Raymond
Sagna.

Joseph Sambou lombo animpanee nimpan fiya
náahine fa kikee kisaalimant ka keeyem ka le.

Páhin pee tojee:

kee kiice ka páhin empe unka ti kaanimpane
meekmak. An añanjut káahinool heehe peekuput neyii.

© **Sempe Kaloon**

Introduction

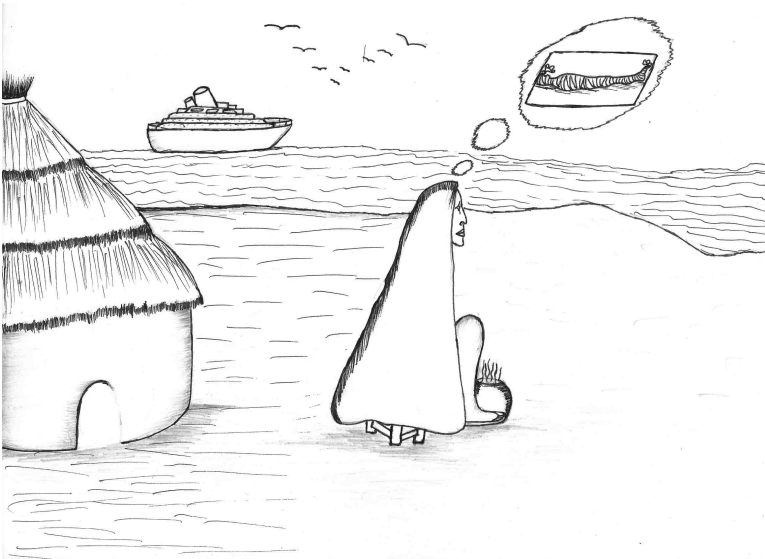
Heekoonjee ha hi hópotaniyoo eyem cinteeth císupuyenu ceekiicee ti kaañañahool kayonj ka keeyem ka ti “kalanj nij hikiicu kuloonay” kati ki aako. M'máaw kawañal ka kiyem “ Aloon nij páhin na maayoolo”, caapon ca inciyeenii “heekoonjee ha hi hópotaniyoo”. Héekute ha hikina hiyem pusuk puu peeyem pa “Alloon áyipenantoo waah pilak”.

Heekiicee ha ti cinteeth eñce hiti pakakee óo pakakee tom for uhiineen wa wee fiitane wa ti káyipen hikiicu nij kalanj kuloonay ti kiimka Ancihaan fo Cífeetoon 2010 nij Atóom fo Canko 2011. Páhin pa piti kiim enkuu pikina pupuke cinteeth eñce ti katentenfan ka kiti éwiin ya eti Comité Kuloonay nij SIL International.

Payenke púloonj kanimpanee ti ucawii nij kifiinu yii. Hikelan ha hikina hiyem hikuup ha hiti Mansaali Mansaali ya ti cinteeth ca heekoonjee ha hi hópotaniyoo hoopuha ti efantu ya ekelan ya eti cinteeth eñce.

Waah wee taakiye inci inyaa ke kakaman

Faafam ati éwuulu payenka n'kasok ka sántalmooli. Dakar naa yenkiye páhin. Fiye naataak éyekunoolo eti hiim ti hiim ha hiti Cankampaw. Ayenaayeno káakuuñu sitiil seemeenje. Ekina ewune atuwoo naasokoo kataa kaay patoo Kómpo kati kayoop akee ananka eeyem po aḡaa yina káakuuñan. Tempo naataake éyekunoolo ya naakaay Kómpo. Naataak po kunoom keemeenje.

Akúuñana ya naa ufanoo kupuun. Fiye naa sok atuwoo inci pikaayu Sícool kati hankan po kupuun ka iyyoopool po íññaatoom. Ta náakiiyii ta Sícool naa tookam po inci niŋ maamaatoom. Naa yeno hicoopu kupuun ka. Hikee ha hiti káaluntan. Naasokam naakina ayeniyaa káaluntan, fa ná úfaloolo fa incukoocuk fiye nii ehunuŋ nacuk. Tempo asomfaafam náakaawoolii. Akina Ehóntiin naa yeniye kacifu.

Hikee hinoom inci ti pikaayu páhin, eyaaput yaaput ya etoom néepuco. Patoonii Kande niŋ pa inci ínhin pa Bukot ñakoolaa ñakool. Naasokam mukut unii púcook pa fiyuu nuu yoke. Faafam álafiyaam láfi meemak, inci akina inci n'fúle coopcoop. Piyetu yoo impi cólii ta, naasokam kacom inci fa ñoho, m'pacolalam efa póñii mañ aapi memanool kaayit enka n'ka sok ka paaspool. Nuulito m'pucom pa nuukicanool púlooŋ insokoo

naakina acolaa naa kicanam pakatuwam nin
iññaatoonii. Inci inkaay páhin inkatoo
teenuuf.

Akina piteen naa ñaŋe hicoopu empa n'ka
sok pa Cóola. Hánant ha niicol inci inhinto
n'kaay fo pisit akee naawenken ti epalloolu
ya etoom, ákuput inci lombo yijjiit, yaanam
neeyeno hiñaku. Eti kacom eteyo inkaay
páhin. Téehinuma ya akee áwuyam naayeno
hisoku nii ti alaacoo ya n'kákupe nii piteen pa
empa n'kasok pa Cóola píhipaahipo.

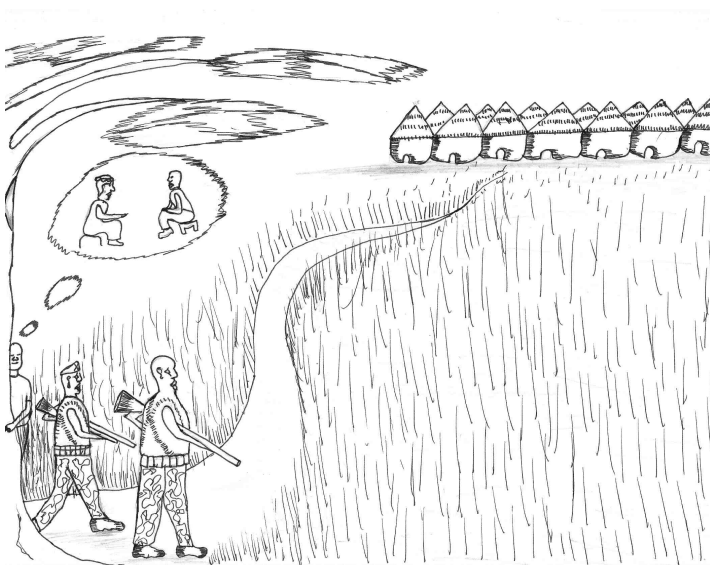
Tipoonool pakampaka n'ka yeno pukooŋ.
Inci sokutii nii faafam áyuukaayuuko ti piteen
pa, íñful piyeno inci lamayam pa. Iññóhoonii
n'ka sokam nii Kámpaanoo áyonkalii asoki
aakati tookoo pa nanooman pa. N'kaay po
naasokam iññaatii áyonkalii api na cakan
man faafi áyuukaayuuko ti piteen pa Cóola.
Insokoo nii áyuukaayuuko. Naasokam hikina
lamma. Akina asokaasok nii inci síit.

Iññoóhoonii ti éhunuma iyyeno pukooŋ. Ahámpaatiin naa toonii naacakanam wey n'kooŋ? Insokoo faafam poko káyuukiye ti piteen pa Cóolaa, naasokam inci yet. Inci téeyetii ya ti pítin pa pakampaka n'kayeno pukooŋ kamma alipalaa etaakiye. Incólii teenuuf intook pakatoonii ti pukooŋ, innako téekaap ya etoom iyyeno pukooŋ. Oom hinoom liit kawaay liit káciim.

Iyyeno káamiilool meemak hak fa inci immeya fa nii ti eloŋ éeyeeni inci inkaakaay pinako. Aŋa na ufanam ya waah óo waah anootaat fiye. Uluumaa pakampaka kee keteka ti piteen pa pempuu álimaati pútuun pa pi ponketii umuyen wa uteyii niŋ pinakanii ti alacana ya eteyoo éesume ya. Amíini.

Héeciita heetaakiye Cíwant eti Usuy.

Sikee sitiil sitaakiye inci yeniit Ehóntiin piyeno Usuy ti pikin empa n'kasok pa Cíwant. Emma n'síke ma Nenup 1991 fo Cúnkampuus 1994 hak sitiil síhaaciil inci po ti ékuuñano ti sipees Aana Sámpu aña nuusokaaya Aana ati etii. Hikee hinoom iyyeno kákupat neyoo. Kákupat ka kutoonii n'kúsum naayonkalam Maatenj, inci iyyiingo. Naasokam inci yáwutaayawut nii inci kaayee hiñes hipuun

pusoocaali pa n'ka nákoonii ti ekumpaam ya etoom. Ti éyawut eyye, éyisanaam yísan nii efi hitaako.

Inci insokoo íññaaku suku sok henfakat eehuu. Naasokam háni áyiinam faṇoo inci sokutoo. Pale ti éyawut ya hemoolaahemool akinafaṇoo áfulaa. Ekina ehemoole ti etiiil ya 1992 ti hiim ha Ancihaan wuli wa ti hícooku hiyanu. Kunoom kíhaaciil kupu muus, ti hípaakiilenu ha naasokam nii akina pikaayu hiṇes hipuun pale kati tah kunuuwam ti éyawut eyya naasokaam ya. Insokoo lombo iyyoo. Latoonii ñepaañep pílaañool niṇ pakampaka caahinkilis.

Inci inkaay pati akee áwuyam kákupat. M'pacolalam iyyeno kakamanoo kuloonaay ka. Payut ínsi ékili eceekaa: tat-tat-tat fo ñáhaaciil. Intáhii toko áwuyam píñoohonii teenuuf kaapii kiti sitalaṇ síhaaciil nahanakan. Akina Aana áyiinoo púnuwoo

kásuumaayootom. Intíkin picoopoo picaa
yóohiyoo puson ésaapun ya eti Aana eeñiyaa
ya ti uluwa íññoohonii picoop epuuk ya niŋ
pakaal paka teepoh. Luu n'ka coope citeen
kapi ciŋanool nenco poko niŋ kéeŋeyii ka la ti
Aana hinak insowa fa.

Inci taakiyii taako hisoku, “Unii katey aluu
ékey eñomano, le ninapool niŋ kayonŋ ke
kutoonii.” Loopaa loop hoos ha hoopu ha
himeeŋe haafol ni háaputa hiti pikese pa
penfakat pa empa n'ka wántii pa. Insokii
nikaay inci fo ñoho teenuuf. Kíiyooki pícolii ti
pututa hoosa, iŋantan kayonŋ pusoocaali niŋ
mumotoo ma kanaac coos ca. Akee soocaali
acoolaa api nasok pakaal paka ni wúŋtak
epuuk aluu nitey. Inci insuut suut ti puñoŋo
picaa úfoonii ti kahint ka kee kole ka hikee
hoos ha. N'ka kaay fo ka siŋŋo niŋ motoo ya
eteŋyii eyya neyekan ya píŋkili pa. Pikese pa pipi
koonŋ koonŋ ti ekumpaan ya, ti hoosa, ti kahint

ka niŋ ti kikee kaasoo keeyem ti pututa hoos
ha, poko lipe píteñalool. Ni ekese emuusaa
patiila ansok nii toko ti hikawi n'kacenane.

Cínimaan ca cinakane n'ka siinjo kacenan
ka n'ka cáañanii níkin motoo ya noonool
kamput n'ka hok. Tempo n'ka ñake sipeeesii
ti kacenan ka. Inci insincan toko n'kúnaŋ
focaa now ti écunu íntinan pikaay fo ti écunu
ésupiyenu insok le hani fo kacom. Unii
kunkaaw fo sitalaŋ isak insipaakiil conko
n'kayekuniye n'kayet. Inci ínkey fo teenuuf
pitee caa cóopii paapaaya fo teenuuf
ihemool Aana ácoliyoo nene ñoho picaa
fúlenii keeyem ka teepoh. Pakampaka
n'kámeenii toko tuk fo pisit insok áwuyam
ukaay hiŋotu.

Unii ti pukaayu núupaakoolii niŋ pakan
unaa pakati elampa kayema isak
m'pákahaaciil. Nu haasiyii kapi muus nuu
nówii pusionii fo la ti Aana. N'káful toko n'ka

kaay hiyooop payenka pikese pa m'pu kuume
ka fucaa ámaacul aṅa ekese neemuke ya.
Oom hánant n'kacole Ponta nuulap loho
sitalaṅ sipaakiil sisokaa. Cíwant eti kacom
eteyo néecook hicintu. Pakakee paka
pumotoo n'kalitane kapi koos miin ma miteyii
kapi fúl ti pikin pa piteyii. Pakakee paka Cîne,
pakakee paka Síicool, Takaal, Kámpi. Niṅ
yema pakakee paka, fo fúwooy káyetiyooot
n'ka kin.

Piya ukit pákasupak

Silipeel niŋ Sampeel kayaye ukit an óo an kiteyoo. Silipeel ataakaataak ékuucuma eyya nakuuc naacok puhola. Hinak óo hinak afaacok kúsupak pikee pa kíhaaciil. Sampeel náahin kata fo ameyi la Silipeel na kuuc la. Hinoom hoonool Silipeel naa kuuc naayet. Pakuucal pa m'picok ihola pale áwuyoo Sampeel naacoop ho pateyoo api ufan ho aaloo naasokoo ni akina akuuce naacok ho. Náasipii hisaala, naacent ho naa ufan aaloo.

Silipeel naakaay hiyoo, naacuk písintu pa
pale acukut ihola, naacuk pakakal pa.
Sampeel aaloo naakaace ho pikaac peecanke
paw, naañak miyaac ma naanako pati ékaap
ya eti áyiinoo kapi yeno po kákupat. Silipeel
naanapan pakakal wootoo fo ti putum
ekumpaan ya eti Sampeel.

Náacuuhan páhantuwa káyikuma ka,
naañantan cikaleela. Naateenjo po, naacuk
puson etenco m'púcunke. Náawufin api cuk
waah wa wee yem wa lupo naa kiiw. Emma
naakiiwe ma lamma amukooliit. Naasuut ti
éseepinii cikaleela ca humuum etenco niŋ
efoofa ya púlooj. Naakaay apiufan aaloo
naakaman oo kuloonaay ka púlooj.

Sampeel aaloo naasok ayiinoo, “Inci
píwasii upuliyaa caanak ca cílapiyoo.”

Ayiinoo incaa sokoo, “Ci muusaamuus ti
hilapu.”

Naanako ti káyikuma acukut waah,
naalalapan apisok, “Hiñña eehe kati hisokee
puu, taapala si taapala cuk.”

Ayíinoo náanuutii cal la naaweetiye la ti
ecunkun ya niŋ kacakan, “Weyme utaakiye?”
Weyme utaakiye?

Aaloo naasokoo, “Cúuhan káyikuma ka
cikaleela ca citi efoofa ya ci neetaat.”

Ayíina naasuutoo ti hisoku ehe wootoo.
Aala naasok ayiinoo, “Tuul inci pinapan wo.”

Ayíinoo acoonut naasokoo, “Awe aal
ayyem, túul inci pinapan wo káayiinaay.”
Anapanaa wo fo alohan ekumpan ya eti ati
waah wa náamey nii ati waah wa akiwe
waahoo akina asaye.

Fiye naayeno po lamayoo koŋ api míilool.
Naa piino api sok, “Káasikateen inci Sampeel,
weyme unakanaam ti káalipu inci péemiit ko,
puume inci facaa sok aalam?” Naalito

naakaay. Emma naanantane ma aaloo ince ámaap híci mu naa yeno caacook, “He he he aye an tom náamiila cíina... he he he aye an tom náamiila cíina.”

Aaloo naa cakanoo, “Aacukut oom an?”

Ayíino naasokoo, “Hi inci aye táakiyii pítaakool.” Naanako pati ékaap ya eteyoo n'caa nohotanoolo po eeha efi hiwun ha an tumpaa cakanoo.

Púsoolo alapee ácook Aloon

Esúk etíil eewase ya sitiil wúli niŋ sikeme isak niŋ sipaakiil náawii epaakiil niŋ yoonool, púsoolo alapee m'pitaako le Ehóntiin piti aŋa n'kasok ya Kontaam Piyeel Mali Cáasi añii ati Káyilo. Pásuuma penfakat inci n'taake tempo

kamma hicuku añii aloon ti púsoolo Alapee.
Naacukaa fa púmooli pa n'kasiinjiye feet
eyyaaw, n'súumi ámmeyi nii ee háni ñitin ña
ñukufut pútuun pa poonool puu.

Mees ya ti káahaan̄ ka kiti ékalan̄uma ya
écook ya néehine. Púsoolo púcook piti
mánsakunta etuunaa eti Cúlulun̄ Fóoñi
nuloonaay. Kontaam api lúlee piliñ misiyon̄ fo
pa náasooliye pa ti káahaan̄ ka kiti
ékalan̄uma ya.

Ewíin ya eti pucooka pa, píyipena
éyenoonii pilapee niñ kawanti ya eti
moseññool Okisten Saaña étintiñane mees
ya. Hícump pilapee pa pakati Kaasamaas,
Kámpi niñ púsool katantake hinak yuu kapi
nimpan áwuyii ti miin miti pakati uciin.

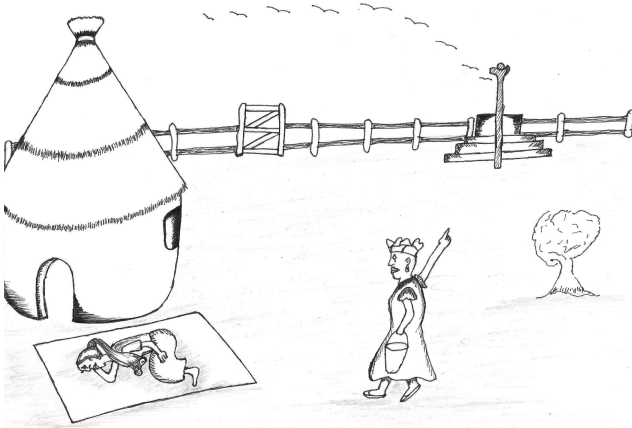
Pákupal moseññool m'pi nakiyam ta naa
soketa: “aluu kaloon ni nakanaa koot
koonool, pasuuma pitaaluu timpi pileh le, pi

penan n'pikaay fo ti pikelan ti kayankanan ka
kiti Yéesu Kilista tempo pásuuma pa eti
pileh”. Ee moseññool páni naa soke eheeyam
ti pásuuma ti hikiicu epuuk kaloon, pulapee
lipe tuunaa Senekaal fo Kómpo.

Kákul

Naaluu unka ti ekumpaan yoonool kákul anapaanap ti añii háni aapukutoo. Isánoo eeha éfiihinoo nafaa kacom, ekiná eyem ísanoo páhin.

M'pimpi taako áyiin eesaye pakaal pákasupak. Pakaal paka n'ka puk an óo an mikampaani músupak niŋ címaacul. Aala áhampaatiin a naa ket loho añiinoo ataakaa sitiil síhaaciil niŋ kancan, ati afaanoo ya sitiil síhaaciil.

Múmaacul ma mipi yeno éyankii páhin pa piti ekumpaan ya m'pi táakii sempe. Piya pa píputuuno íñña ya náasokii, “Fiye akina atine ayik, ata suus fo káaneenuwan niŋ páhin elampa lamma.”

Naasok Akoli añiiya áhampaatiin a eeyem ya ásikateen kati na yik, Maan eeyem ya ateyoo na suus lamma. Hinak óo hinak ayika ya Akoli naa pa, natiyo kawaay fo teelampa. Hikee hinoom pukampaani pa n'ka sok faafii paapaa áameyimeyi nii Akoli lamayoo na yik kawaay, káciim naa tíyoonii uliwa hinak óo hinak Maan toko aacukut? Iñña toonii ameymey. Paapaa naasokii iyyoo inci fákup niŋ íñña taaluu fúwooy.

Etikacom eteyo Akoli nene ayik nene átiyoonii. Hikee hinoom epuuk ya nene kasok faafii ákup niŋ íññaateyii Maan kat na sa hiik ha niŋ pitiyo kawaay ti Akoli. Paapaa naaloo n'káhin nii n'kafiilfiil kasokut waah. Piya pa

pupu pa, kaamaañ ka n'kipa, pifiyo po ti hasa
loho kátuun kúlohaniyoo, íñña ya náayiino
n'ka kúpat káacuufak uli uteetiil. Eti kacom
eteyo paapaa ya apikaay teelampa
pikampaani pa n'ka hancoolo, íñña ya naa
sok Akoli kati na túum Maan náahaafeen
lamma páawoo Akoli ásikateen ataakut
íñña.

Fiye pútuum m'púcookee, niŋ káyiyalii
nuulap Akoli ni átuuma apu pa naacaa neef
man apuuwan naataap sipeesoo. Niŋ
kapayaa hili kawaay nene átuum, naakina
akatanaa pútuum nene caa uwan man apu
taap sipeesoo. Maan akina káahaafeen ka
lamma.

Káacuufak ka kipilohan hipayu Maan
náakontii naa ɣántii esaala kamma
káahaafeen ka lamma. Pacukalii ee haaw
Akoli naa sok íññaayii acoop Maan
káakuuñan akina api hankan káacuufak ka.

Maan naa ñahanoo ti hisoku lakeenaayam
seeñut cukacuk fiye lamma n'kóntii esaala.
Íññaayoo apiyeno noo kaateteyool akee
teepuukoo pikampaanipa naasok faafii,
“Nucukaa nuwunaa Maan áhuta, Pútuun pa
pisapoo kamma naa coonee hee naput ha
hitaaluu ni pi cokoo átipaapo ini cok Akoli
amiikan kamma íññaayoo naakete.”

Paapaaya naa kóonjii naa sok aaloo áhine
ho púloonj. Íññaáa ya apiyok ti kaamuusool
mañ ma miteyoo ímipayii. Maan afisakut
náayetii noo náhanant. Cipilap akee ti
epuukoo naasokoo fiya púnuwoo naa
watane fa faafii kiti káakuuñan ka kiti Maan
niñ fa faafii naanooke fa íññaayii nii akina
awune Maan naacuk fiya.

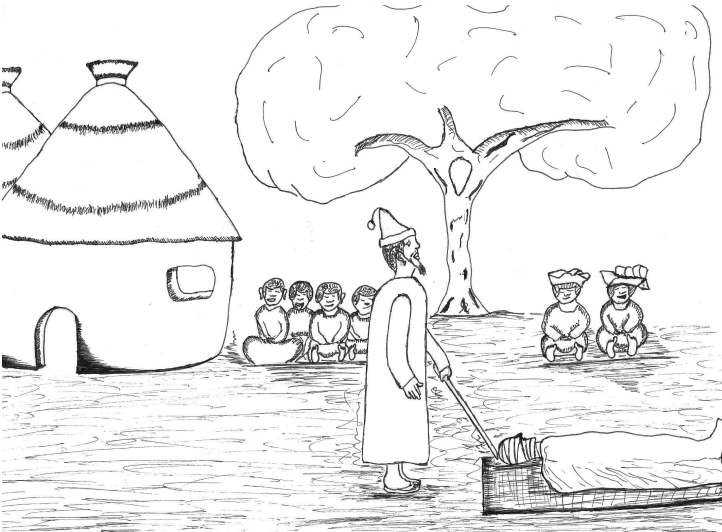
Ekumpaan ya púloonj nee yeno pukoonj.
N'kayeno toko fiye Akoli niñ pakahoopoo niñ
íññaayii n'kasayool ñáhin ña loho muusaa.
Pitaak sitiil Akoli naataak áyiin naa nimo. Api

taak hiim ti káanimuma yoo, Maan naa yeno
kawatan pupuka yoo apu pa naa soŋoolo. Ti
kasaap kuu pupuka pa káhaañiit kakaman fa
n'taakiye, Akoli lombo asokut likee fo hisapu
lúwa lamma. Fa nuu meyaa fa kaloon,
ŋunŋun ya neemeen.

Aásiyoo naafiit kasaap ka naasok
n'taakotaako Pútuun nayisanyisan an
áketum.

Kápuco kiti aloon

Niŋ kápucó kusokaa pakati kápucó ka n'ka síyansiyan ko saatee ya niŋ pisaatee pa púloonŋ la nampukeyii inicole. Híhiinihiini unaa púloonŋ konii aal ahaŋe hitaaku paket hikaw áyiin. Ekina ewune pakaal paka n'ka tíkin pákayiin paka hicolu ti keenŋoot. Pakaal paka la n'ka kaay la kapi yeno kalitiyantoo fo kasaap ka kipa epite kalito.

Pale pákayiin paka waati ya eti kasaap ka n'kátuul epi lohan conko kákey kaatantak kasaap kuu. Pakati nampuke na tík eefake ya pakampaka ti sipees pako n'ka sísikanool kaamemanool niŋ kaateteyool keenjoot kuu ti miin man me hank.

Hiti kápuco an áhokumee, afaa hunuŋanee. Kahunuŋan ati aal. Fánahinee fa ekina eyem nii pakaal paka n'ka yeno ti hikaw ehunuŋ ya kapi cookcook kícimu kuhunuŋ kutuntaanak kéelike éecimeyuu. Eehe n'káhin fo kakuup kucol. Kakuup ati áyiin. Niŋ kakuup kucolaa, pákayiin paka écolii n'ka cólii lamma pakaal paka n'ka lito kapi nahan/wun pákayiin paka kapikuup.

Kakuup lombo ameeŋaameeŋ páhinal. Heehaŋe ha hikaw teehe ekina eyem puume niŋ ayime. Niŋ kakuup ka kipayaa nkáfulenii ehunuŋ ya tíkitaan, n'ka hintan yo ti kahun man me ti pisaapu. Pakaal pákasupak n'ka

yeno kapi pántin seel n'ka tah ehunuṅ ya
tipututa. Oonol ti payenke ti síññaayoo náfulii
akee ya ti miin ma miteyoo. Hikasap hisaapu
hiti kasaap eeḥa ásanfuun na ḡésii, ni
hinaḡee ti pisaapu pa kasaap áyaañum.
Ahámpaatiin ati miin ma man ati saatee ya
náyaañ api tiip, ayaamakool naasaap.

M'maaw akina nápankin kasaap kuu.
Pakati éecime ya n'kátikin kasaap pakakee
kapite kasaap, áasiyoo naa kelan. Iyyema
eefake ya unaa ti sipees ataakaa sitiil siti
kaañeehanee, awwa áasiyoo eekelane ya ti
kasaap na sok man afaa ñeehanee loho
kásiyoolaa niṅ miin ma.

Kasaap coon fo waah úhaaciil utantak:
weyme utaakiye fo aḡe afak unaa ti sipees,
akina ayeni ayme hukan ti eloḡoo niṅ
kaayaamakooloo. Heeḥe hikataa fiye, an óo
an éelitiye kasaap naasok aḡe inci pisapoo
lúwa lamma. Kasaap áhampaatiin/kaahaan

akina na napool niŋ címmak. Niŋ kasaap
apayaa fiye nuu kaayaa ehok ti piyeen.
Haahaale! Ukee uhaan wa ukaayantoo
fiyaaw ti piyeen peehaañiit, fo inni tiyiit
pisaapu yoo.

Ehunŋ awananee ti hiyaak, áhokumee fo
atiipee. Hitiipu ayem káatuunan pakataama
nii eket élumii ateyii, akina áñootiyee niŋ
ulumii kati kasayanoo n'ka leemooloo. Eehe
áhampaatiin ati miin ma náhin eehe niŋ
elaan.

Fiye kaañeehan kuu. Niŋ yema áyiin n'ka
siingan siingan kaakon iyyema me aal
kasiingantoo kaakon. Tikaasiingan kaakon ka,
kaasampan n'kitaako toko ti kaayaamakool
kati acol pakanoo púloŋ pakataama.

Kaakon ka n'kániim ka n'kisiinganee,
n'cilapaa kaañeehan ka n'kíhinee.
N'túuniyaa, káwasum wuli wa weeyikee wuu,

efi kácook ti kaamoosen. Heesampanee ha ti kaakon ka hikina ni sampanee ti kaamoosen. Niŋ kaamoosen ka kipayaa, ásanfuun afaa lúcin kaakon ka api tey nenko ti musuu, náatahii ko po náañoohonii.

Niŋ ácoliyoo la n'ka yem la ti hiik, piyika pa conko kacook kawasú pakam paka kiti kali. N'kapayaa hili n'ka fúlenii elaan ya, pakati miin ma n'katikin kácip eteyii ya.

N'fúla toko pákaasi yoo lombo n'kácip eteyii yuu. Niŋ eehe híhinee pipa, pákaasi paka efi kañak fanoofan ínsuumii ti elaan ya. Umeyaa nii elaan ya toko nelaanee púloon. Eehe níhinee hin ti kaapii ñísiiyool. Kaañeehan ka kipayaa pok.

Ememanoolo hisayu saklama eti enii Yéesu.

Etiil eyya hisayu unii enii Yéesu neecole ta n'ka yísan unii nii uñaṅaa káyipen hilim ha hiti pútuun pa nuu lombo umeyi weyme uyem saklama eti hisayu enii Yéesu. Hinak ésaaliin ya ti canku ya papayal kaluum ka n'ka penan ho pakam paka púloong kee paakoole ka ti canku ya eti Ehóntiin. Ta kalaṅ ya nee cole tuu nuucooy ti pikalaṅana pa pakatoonii an óo an áwi eti seefaa nuu conko úyaañ kalaṅ hilim ha hiti Pútuun pa niṅ Yéesu.

Ti káayisanool ka nuutaako úyisanee hiti Pútuun pa, ayme ayem Yéesu, kunuu ka keenape ka, Yéesu íññaayoo Malia, Cóosef eehaananoo yu niŋ pinapanapa ŋaasuwan niŋ pákasupak paka pakati Yéesu.

Eehe ni hinapool niŋ káayisanool uluum wa samat nii: ŋaañaa Malia, Paapaa tuunaa aŋaa yem ya alcana, inci kamanaakaman Pútuun pa niŋ eeha hiti hipayee kaluwal le. Káyipen enke kúcookaacook emma ínsike ti hiim ha kiisat fo focaa col hiim ha ántiin. Fiye inka wink kunuu unii kapi yoop eeha nuu coke ti kunuu unii.

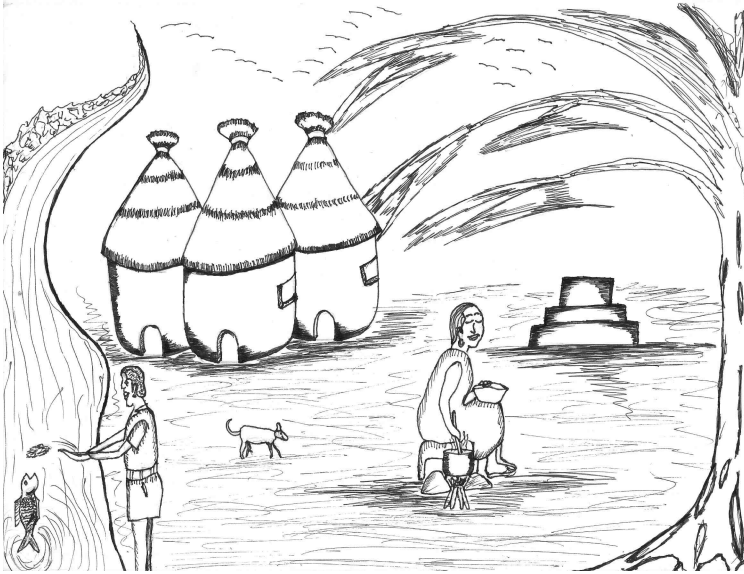
Unii uyenaayeno pakan áwii éhaaciil n'taako pakan isak kee nowe. N'ka sok unii hinak ya nii hisayu saklama ya efa híhin ti hinoom ha heewase ha kaat ti hiim ha ántiin. Emma núusiye ma eehe, nuu liiñool ti ememanoolo púloonoo. Pakakee paka n'ka liiŋ Kámpi ihaacu wañ niŋ ñáalihaay ñiti

pupuŋo. Hinoom ha hipi col samat nii kacom
unii nuupaakool ti canku káyipen kícimu kiti
canku kisaluwaay niŋ hisoku Pútuun pa
tímpatimpa. Cilapaalap hinak ésaaliin
m'pucom mic, nuupaakool ti canku
núusankine píwalli wálli. Pakam paka kátikine
kanako ti canku ya unii núukelanii
nuusayanee niŋ kícimu kee súume súum.

Aŋe waah wee nape ti eloŋ akeleceen.

N'táaliŋ n'táaliŋ

Taakaataako akee áyiin naa sa aal, oom aal naataaki yoo hipuku añii áyiin le m'paketaloo. Ayíinuu náa sáyii akee aal, naapukoo epuuk lombo. Fiye oom aal naatii

epuukoo. Napoñ Nini napoñ Cencelerje eeyem ya añii afaano, fúwooy, kacom, hukan, pucom, hánant, hanakan, kániim, m'pisiya púlooj. Eehe nihinapool niŋ káliyaati wuli weesowa. Hinoom hoonool

náayetii efans aliit nene, náalafi eket samat
nii íññaayoo. Náafulen yaanoo loho akaayaa
cásallii apu was ti hísooni eeha náacokii
naakatan ho ti hiyanu ha.

Hinak óo hinak náayetii efans naacoop wuli
ewwa n'ka wasoo wa naakaay pati hiyanu ha
apu yonkal hísooni ha naa ufan ho wuli wuu.
Ameymey nii emma hísooni ha nihiliye ma
yaanoo eliye.

Fiye náahine fo pakanoo kápanumoo
inkaponkiyoo fo ca kamintoo akina ñaasonoo.
Pako hínum cukiicuk nii himisawoot
napuutool. Hinoom hoonool n'kátuuloo
apikaay efans n'ka kaay pati hiyanu ha n'ka
cook hícimu ha. Kamput lamma hísooni ha ni
híkey n'ka cok ho. Kácoliyoolcol teenuuf
n'kayik ho n'ka wasoo kawaay. Náacolii fa
kapi ufanoo wuli wa yaanoo nee ñak.
Naacakan íññaayoo aŋe yoon puume?

Iññáayoo naasokoo hikina hitiyoo tom hiti kacakan. Fiya fiya lamma naa suut pikaayu pati hiyanu ha naayonkal hísooni ha fa nayonkal ho fa pale híkiyoot. Nenaapenan, “Cásooniyam óo cootcoot, cásooniyam óo cootcoot kóli liyam wuli wee coot coot.” Háni fo fiya hísooni ha híkiyoot.

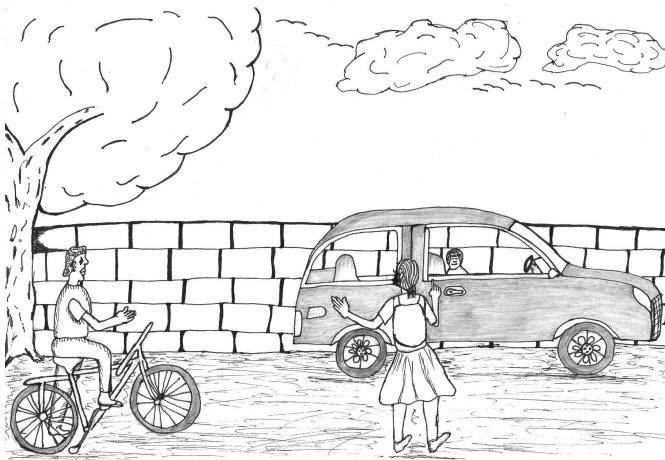
Náayetii fo naa sok pupukayoo hísooniha hitoom innimuke inci katut aluu. Naakaay api silo patiila híteeni naa limpisoolo nii cisuwa. Naayonkal woonool woonool ti pakanoo nasokii hísooni ha hitoom inni coke, inci énowii. Pako nini inkasokoo haani timpi nówii unii efuu ñahanii hikee. Naapook api kátanoologyii náanowii teetaam tac fo naa hancalooliye.

Cáaluuluu náafulii puu niñ ámeen kihaayoo naacoop apika alut enuufuu. Fiye nee híne fo ca epa kulut ekumpaan ya niñ enii/kihaayoo. Pikamp náayaañ éwuhoonii ti palutal pa

(epees, hikaw, woot, ñíkin, wan) fo caa pa
moos. Eehe nihiyeno hísiyanankanu. Epuuk
kakaayee kapi ca kasok áwuh aje pupukayoo
nii an áwuhoonii pateyii oopaa nakoole niŋ
añii aluu. Pupukayoo n'ka yuupuno kapi kaay
hiyooop n'ka cuk añii ya naa yeno akina coop
coop. N'ka ñaakan too pale cáaluuluu
aconut ekina neeyeno káakup kéelinte
conok.

Faaf naaĩiinoo ámaacul

Faaf ataakiye éelafiye aĩiinoo ámaacul meemak samat nii apuka fa nálaŋ aĩiinoo. Amáacul a naa yeno kalaŋ pale akampaani akee naa puutooloo fo acaa wasoo munow.

Faafoo náa ñiken naa wantool aĩii ya naa sokoo acaa yeno pa náataakii pa munow muu. Aĩii ya naa kaay pati asomfaafoo naa luum kaaponket. Asomfaaf a naakaay pati ahoopoo eeyem ya faaf aĩiiya naa luumoo kaaponket. Afiyaafiyo ti kaluum lenii ahoopoo

afaacoon. Añii ya ámaacul a náañhoonii lati faafoo. Akampaani ya eewasoo ya munow naa cenk hiñowuyoo api paalo ámaacul a fo ta náafule toko/puke.

Añii ya niŋ maama yoo naaluwoolee. Luu naayeniye fo añii ya akak koot ti pamankoolal peenape. Akampaani ya naa ñahan ámaacul a ti kalaŋ naacooy waah óo waah wee ñaŋee cooy pati ékalaŋuma ya. Amáacul a naa ñohiye fa kalaŋ yuu, n'ka yeno pinapool naakee akampaani, eewasoo ya munow ñaasonoo.

Eewasoo ya munow náayaañ hikaku koot kiti esa ámaacul a. Ati pítin pa piteyoo náaki apisok akampaani ya nii pa naa poñoo pa caaŋut. Amáacul uu a laacaalaac pinimo too. Akampaani ya áyinanut, naapoñ akee api caa cakanoo. Oom apoña niŋ hoonool ha hiti hilaacu náa ñóhoonii. Akampaani ya náa míilool eeha púloon náa hine ámaacul a aŋe,

konii kataa cooyee eehe, haani. Fiyuu
n'taakiye ámaacula naa laac tuut naa nimo ti
aja naa lánanii ya pati ékalanuma ya.
Amáacul a man kayeke ka naafisakanoole
kamma akeeya áhina akeeya ámaaputoola!
Inci ti pacukal pa putoom, inci sok elon
ákiiyoot fiyuu.

Pinimo pa piti payenke m'púsuum fo ekina
neewun akampaani ya éefulee ya too naa
mis ti saatee ya. Eehe hikiicee niisokee nii, an
nahiliikan pale Pútuun naapa kaamemanool
niŋ fa efi taako. An timpi coon sawi an epi
siinji.

Ancanfa pinimo pa ti páhinal pútuun
m'pilakusoolo fo capisok hay. Lenken toot
síinu naataako. Eéfulee ya too, kamma eehe,
náatahii ecinkanku eti hisoku alla ahempiyaa
wat.Hitiipu yam le pakaal paka hikina hiyem
konii, pinimo ánapinapi, an naafa nimo innimo
coon.

Amay Etáakoon niŋ kotoo Yoon

Cáataakoon áwuyoole niŋ efeleket. Pale cáataakoon akina pikinoo ti káyita kee siinjiye ti etaam epi yeno ti pututa musuu la áwuyoo cafeleket naakine la. Páawuyool pa piteyii m'pi yek sempe fo muus. Hinak óo hinak, caafeleket afaa hópatanii, na yonkal áwuyoo aŋa na wánoonii kapi kúpat fo kayak n'kahancoolo.

Pikee pa m'pisaala pa púcunkanaa cáataakoon na silo api cóotinii na ufan caa feleket apili. Fiye hinoom hoonool caafeleket

maama yoo náakuuñ. N'kasokoo nii maama yoo hiin étaakoon afaali api te áyini kafisak.

Caafeleket naa sok le inci taakut pi kalan fo inci coop áwuyam. Naa kaay fee pati cáataakoon. Emma naa cole ma n'cáa cóok káamalinool caacaw áwuyoo api súumiyanool co aña kati cukee n'suumoo. Ca ca caa, cáataakoon ó oonool aatoom, páawuyool ásumum niñ áwii añaaakanaa n'ñaakan.

Cáataakoon ásokumoo fee. Asi m'pi cukam fiye m'melo inaat kaawac, pume inci conko fa yíni pikaayu pataawe? Caafeleket naa sokoo hikina tana tom aafi lempo ti pusonam inci illent naawe pi wacwac fo ucolaa.

Cáataakoon naacoon naa sok caafeletet kakaay. Inka ñak, ka kaayaa fo ká láangan caafeleket naa sok cáataakoon ah naa cukaa inci íncoopiya maamaatoom ákuuñe fiye

n'kasok hiin étaakoon afaa li pite afisak ekina ewune miit fa inci fáhin n'cóopi. Awúyoo naa tiyo sipeesoo naasokoo awe lombo niŋ kacoonool tom aapameya nii inci áwuyi aakati sókiyam píliŋ pati pícook m'pook fo fiye. Fo awe míit nii unii nuu yeniyaa hífulu teenuuf nuu kati saan unii! Fiye uñohiyaa inci pi káacoopii yo núuñhooniyaa.

Emma n'ka kaayee ma fo kacinjino amay naa silo patiila naa sok n'kunuuwoo, “Asokaa lombo fa cohatiyaa, ámiit nii inci fakalaŋan oo.” ninene áñhooniyoot.

Caafeleket la naa yenije la hítuulu fo ayokyok, naa yonkal fo ayokyok naakaay naa toop loho maama teyoo aketaa. Náapuul púuloon fiye akina niŋ yaan étaakoon ya tom, akina niŋ maama teyoo tom.

Páawuyool ámaki máki meemak náayemi nikopu. Ecohato añanŋut hilehu ti páawuyool.

Puume pikaayu pa ti afuneketii m'pi cúupe unaa (keepaana) Africa

Pánipani napaanap an eepaana kati akaay pati afuneketii pikeepa hitaaku yoo ni híyemipo. Pakan keemeenje kataakaataako pikaayu pati afuneketii n'ka tútusool fo ka toohi cikoofali caahinkiij.

N'ka hín kata kapi ñóhoonii petuunaa pakan keepaana niŋ cikina cikoofali ca cenca n'ka húuhuutenii cuu kapi noom kank n'ka lut ko pinapnap.

Pikeepa efi ka noom pi motoo pee walla kapi n'kateteyan po. Fíyooy fiye usincanaa ti mahma memma nuuyemaa ma temmo, ti kaapii ka kenka n'ka sok ka Africa lipa caanak ca n'ci now lipa. Hícump pikumpa pa pee nape pa niŋ pimotoo pa pee walla pa, m'pi loomloom piyeno piti pakan payenka kee kaawoole pati afuneketii.

Heehe fiye uuha hícoopii páciite penfakat pe tuunaa pakan keepaana ti kaapii hi soku nii uhiineen wa ucukaacuk fa keetaakiye kapikaay pati afuneketii n'ka ñóhoonii niñ mañ mee meeñe. Poko lombo n'ka láfi pikaayu po kati kataak samat nii pákawiyii.

Fiye ti pálafe pikaayu pa piteyii, poko kataakut uhit wee nape niñ mañ memma efi mi yíniyii ka colan pati afuneketii. Kamma pikaayu hiñes eehe ni hiyem ti kunuuii, fiye niñ kálafi hinapu ti man niñ ñiteen ñee fomut kati káyini hicolu pati afuneketii.

Ñiteen ñeññe ñi yinantoo hicul ti hinoom hoonool man me kunoom kúsupak. Efi ñi yeno katey ti musuu ma kunoom kee meeñe. Kamma fa ñiteen ña iññi taak ti musuu ma kunoom kee meeñe, pikee pa waah ewwa pako n'ka coopool wa kati niñ kali ti pítin pa niñ peep pa picokii, oom ñaliyal pikee pa poko kácolum iññipa.

Fiye paliyal pi taakiyantoo ti piteen pa
ekina neewun peep pa impi cokii cok fo
pakakee paka kayinantoo káatuunan pa poko
n'ka yaa ke pa pikaayu fo ka ket ti pítin pa.

Pakati ñiteen ña lombo poko aña naket ya
lamma, n'ka cok kapi want ti kaati ka. Hee
luwalee ha fiye púloon, teehe fiye uhiineen
weemeenje ti unaa pakan keepaana n'ka
ketale apan puhununjii pu cukutee.

An óo an ajeekalaje pakiical pempe man
me akee a kalaje naa kamani, taak káyinan
nii pítin pempaaw pi naput, eket neelon
kayem po, kaatuko ti híleeluuf hiti an aje
nape po naafak inci n'coope kilim enke.

Fo unaa púlooj efu úyiniyaa hitaaku náafulu (hisaanumate).

Náafulu waah ewwa núutookiya le ti mahme. Pale unaa púlooj eti úyiniyaa hitaaku kaatuko pútuun pa fanj etempo píwananii hitaaku apan píhinutoo api meen.

Pakam paka ka hanjaahanj pameenj náafulu nenna pútuun pa m'pícoopii na kati ni páacinolee ti an púloojoo. Unaa ayme nuusokaa an eetaake, man me usaanum.

Hitaaku áyini yini piyeno ti kaapii hisoku nii pikeepa oomana naa yeno ati mañ meemeenje. Pikeepa lombo naa yeno an aḡaa taake púlukuleen peemeenje samat nii síis, pifil wala pi sáacii.

Pikeepa lombo iyyeno an aḡaataake etaam wala kank keemeenje peyenke fiye púloonj poko nuunanfoolaa upu soka pakán keetaake man me pakati náafulu.

Puume hitaaku eehee fiye wala náafulu nenne fiye iññikey ti unaa. Akeeya toko na took hitaaku ha. Apukee puk naa tóokii pupuka yoo niḡ hitaaku, akina naayankool noom hitaaku.

Akeey oopa toko a tóokiyooot hitaaku ti pupukayoo pale akina faḡoo a ñaṇahoole fo ataak mañ niḡ kank kee meenje wala síis seemeenje. Oom pakán kunka ti pakam paka keetaake ka, pale ka meenjut nii peyenka kee pukee ka ti hitaaku.

Niŋ áakeyoo lombo ti kaapii kiti an aŋee taakut piikepa nuu sokaa nilekalek. Le lombo hitahu kunuu huuha le henfakat kaatuko akeeya oopa toko ataakut pale ata yíniyee hisoku nilekalek. Akee ya ataakut cóntum cóntum fo akiiwee típasooliyal óo, ti paliyal oo niŋ ti káayenuma yóo.

Eehe fiye neetaat nii an óo an aŋeeyem an eetaakut na taaktaak páciite pempe púloŋ, akee ya naataak le caahinkiinŋ naataak lombo lipe caahinkiinŋ.

Káataakaati samat nii hitaaku. Akee ya naapukee náatoopii pupuka yoo niŋ káataakaati naa yankool nenko fo teeket oo. Akee ya naa cóok ti hitaaku naataak páciite ti hitaaku ha hitiyoo fo a kelan ti palek. Eehe fiye álimaati pútuun pa pi fans unaa teeŋho. Naa sincanaa ti heeluwalee ha fiye púloŋ ti kaapii hitaaku niŋ káataakaati aafi méyi nii unaa púloŋ eti úyiniyaa hitaaku.

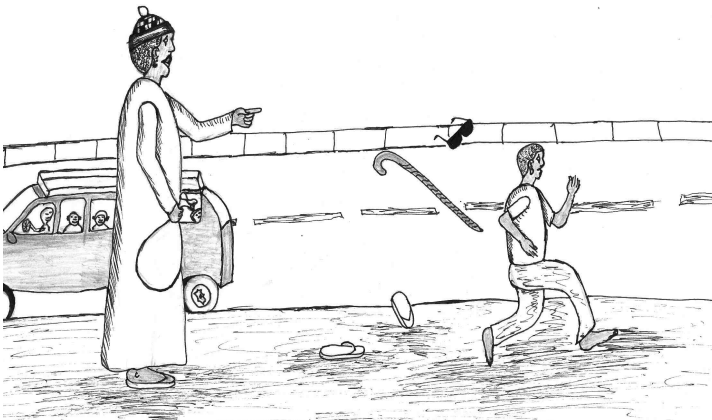
Pale ekina ewunut nuu yenyaa upu
poonaa sipees unaa úpu túulaa hitaaku ha, fo
unaa lombo uñañhoolaa upu ñesaa hitaaku
ha. Nii unaa uyaakaa hiñes lombo hitaaku ha
man me náafulu na uñañaa pikaayu niñ
kunu.

Nikee náafulu na naanapanaa no meemak
aafi taak mañ ma meemak pale pikelani eti
píyini hinapu, kaatuko aataakut mañ emmuu
ti pítin peenape.

Hiñes mañ ataakaataak ñitin ñeemeenje
palepee hañe pa picoonool pikina piyem aapi
cenk hiñowiyi aapi sík páhin. Naataakut páhin
piti afuneketii, timpi wúsen. Kaay teelampa
aapi luum etaam, iññes hinahaane niñ
cilaame aapi lák, niñ etiil ya écoliyoo kaay
aapi suk punuun. Naamemanoola po fo
piyank efi piyihani m'púfuleni ti palek.

Ni luumatoola na

Taakaataako cikee caanak akee áyiin náahin híkupanankanu hiti kaalumatoool inka lant ka luwo luumat. Luumat kahiineen keeyina páhin meemak. Hinoom hoonool naa kaay kaakaawool ti pututa etiil. Eeha naa kaayee ha hi wallaat noo kamma naatookut toko aña naa wante yuu. Akina ti pikaayu pa acoopoolut wañ niñ mañ mee meenje hak fa naa fáyikoolut éfiyoonii. Koofali yoo eyeniye táaculaha ekina naakaayee kañaak kataa poñ éwiin piya. Fiye naakokopan oo mantefa

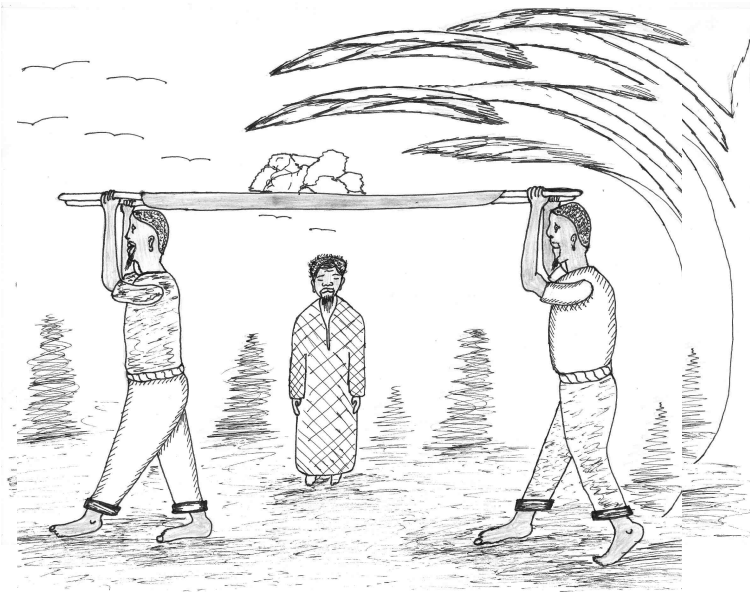
náayini patoohe koofali ya eteyoo. Kunoom kíhaaciil inkumuus aña naawante ya alañut. Ayinoolaat naamankoolo kataa yet. Eehe ni hitook anakool koofali ya naa coopole ya nee pa, wañ wa wutiyoo nuu ñahan upu kofat-kofat.

Hiti wañ wa hikina pihaaño, mañ ma meepaye muu miyeniye esuum pufula. Náamiilool fa afaa hín apitaak koofali eyya efee cólaniyoo patoo ínnimoo tíw. Puume náahine? Naa yesan faño aluumatoola api sóolo nii aluumatoola éefuume coop coop. Apoon aje ámiiloolut nii afaa nowan ti atiyoo.

Kaaluumatool ka naa yeniyee fee intaako eekiwoo naa yonkaloo caacawoo niñ kacakan wey úhinuu? Luumat añahanutoo náa séepino apicok tikootoo ápi fántin. Eecukoo ya ácolanii ho pateyii fiye n'ka wasoo fee caacaw ca luumat.

Pisaapu (piyiŋ)

Kaloon kataakaataak cosaan eyya nesokee pisaapu (piyiŋ). Tiwaatiya eti maamaa yii kasok keenjoot nawun cosaan eyye néhinee. Niŋ an aketaa káhokum ehununŋ ya fo kasilan pisaapu kapi cakan heewune naaket. Ti hiŋes eehe pisaapu efi píteyii pati asaapa ya niŋ aluwaa hee wuneha naaket.

Taakaataako aṇa m'páa kúuñ, pakanoo n'ka yokoo ti káakuuñan. N'taako onool ti pakanoo aṇaa coope hísool ha hiti ákuuña ya api puus api caa silan piyiṇ. Pútuun pa lombo m'pi hín pisaapu pa m'pi laṇan káakuuñu ka kiti anaṇe. Toko n'fule kasilan ehunuṇ ti pisaapu náayekuno fo hicoopu wañ ti kasilan pisaapu.

Pisaapu náhineehin tikaapii kiti piyolo, ekina ewune niṇ áalafiye kasilan, ñíhampaatiin pákahaciil niṇ aṇesa ya fiye koṇ n'ka tantak. Niṇ kacolaa aṇesa ya afaa ufan hísool heeha náacoopiiha kapicenk ho ti pisaapupa.

Ati hikaw pisaapupa conko naa niis elaan hátikin niṇ puson pisaapu pa naasampan. Fiye, pákasupuk n'katiyo pisaapupa. Aṇesa ya conko náyaañ kacakan niṇ epeesoyaamay. Ekina ewune nasokee páciin kamay kamma na hínee neepes yaamay.

Mansaali mansaali

1. Enuun n'taake papukal eteyo pucukantee
ni hanakan fo níhanant m'picukee.
(Picaaŋaŋ pa)
2. Motoo n'taake, waah óo wah néyuuk fo
waah ewwa nuu teenjo. (Hiyam)
3. Añii n'taake akoonantoo ti hasa fo teetiil
nakoonj. (Hileeŋ etiil)
4. Enuun n'cuke emma inci m'pukee n'coopa
ti hili papukal eteyo hinak óo hinak, pale
emaamanantoo, papukal pa pipayantoo.
(Kaati ka)
5. Lampi nuutaake épuciyantoo,
emaamanantoo, pacaŋal eteyo m'pi
caŋan caŋan mahma púloonj (Caanak ca)

